

Dr. Kis Kelemen Bence

Célzott likvidálás – fogalmi dilemmák*

„Memento homo, quia pulvis es, et in pulverem reverteris”

I. Fogalmi dilemmák

2000. november 9-én egy izraeli Apache helikopterről rakétával kilőtték Husayn 'Abayat Tanzim vezetőt.¹ 2011 májusában Pakisztán területén SEAL tengerészgyalogosok tűzharc során megölték Osama bin Ladent, a 2001. szeptember 11-es amerikai terrortámadások szellemi atyját.² 2011 szeptemberében először, egy CIA irányította fegyveres pilóta nélküli repülőgép³ Hellfire rakétái segítségével megsemmisített egy Észak-Jemenben haladó gépjárművet, benne az amerikai születésű, al-Kaida vezetővel, Anwar al-Awlakival.⁴ 2017 augusztusában az Egyesült Államok hadserege megerősítette, hogy egy drón-csapás során végeztek, Ali Mohamed Hussein, más néven Ali Jaballal, egy magas beosztású al-Shabab vezetővel Szomáliában, aki vélhetően felelőssé tehető számos Mogadishut ért terrortámadásért.⁵

Mi a közös a fenti esetekben? Összességében arról van szó, hogy egy állam ügynöke valamilyen módon kiválasztott személyeket szándékosan likvidál, függetlenül az erőszak alkalmazásának módjától. A sajtó sokféleképpen

* E tanulmány alapjául szolgáló dolgozat a XXXIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencián, a Nemzetközi jogi Tagozatában II. helyezésben részesült. Konzulens: Mohay Ágoston tanszékvezető adjunktus.

¹ Gal Luft: The Logic of Isreal's Targeted Killing, Middle East Quarterly. Winter 2003. 3-13. o.

² Peter Baker – Helene Cooper – Mark Mazetti: Bin Laden is Dead, Obama Says. The New York Times, <http://www.nytimes.com/2011/05/02/world/asia/osama-bin-laden-is-killed.html?pagewanted=all> (2017. 08. 07.)

³ Fegyveres pilóta nélküli repülőgép (UCAV), vagy köznyelvi formájában drón. A drónokról, technikai fejlődésükről és katonai műveleti alkalmazásuk történetéhez l. például: Palik Máttyás (szerk.): Pilóta nélküli repülés profiknak és amatőröknek, második javított kiadás. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest 2013. 11-65. o.

⁴ Mark Mazetti – Eric Schmitt – Robert F. Worth: Two-Year Manhunt Led to Killing of Awlaki in Yemen. The New York Times, <http://www.nytimes.com/2011/10/01/world/middleeast/anwar-al-awlaki-is-killed-in-yemen.html?pagewanted=all> (2017. 08. 07.)

⁵ 2017-ben eleddig ő a legmagasabb rangú likvidált al-Shabab vezető. Abdi Guled: US confirms airstrike killed al-Shabab commander in Somalia. The Washington Post, https://www.washingtonpost.com/world/africa/us-confirms-airstrike-killed-al-shabab-commander-in-somalia/2017/08/04/699de58e-78f5-11e7-8c17-533c52b2f014_story.html?utm_term=.bac4a04e93a7 (2017. 08. 07.)

nevezi ezeket az eseteket, sőt gyakran magában a szakirodalomban is változatos elnevezéseket találunk rájuk, példának okáért: *targeted killing*⁶ vagyis célzott likvidálás, *assassination*⁷ vagy *extrajudicial killing*.⁸ Ilyen fogalmi dilemmák közepette nehéz megtalálni a helyes keretrendszert, amely eligazíthat a fent bemutatott akciók jogszerűségét illetően. E tanulmány kísérletet tesz tisztázni a viszonyt a célzott likvidálás és az asszaszináció fogalmai között és meghatározni azt, hogy milyen esetben mely fogalom lesz használatos.

II. Asszaszináció

Alfabetikus rendben haladva, elsőként az asszaszinációval, annak gyökereivel, majd a fogalmával és ennek a szóban forgó műveletek legalitására gyakorolt hatásával foglalkozom.

Az asszaszináció, mint szó eredetére több féle elmélet létezik. Egyesek szerint a szó az *al-Hassan ibn-al-Sabbah* vezette „asszaszinok” rendjéből származik, amely a XI-XII. században működő muzulmán szekta volt. A rend tagjai saját politikai érdekeik mentén magas beosztású hivatalnokokat öltek meg.⁹ Mások úgy hiszik, hogy a szó a „hasis” kifejezésből ered, amelyet az asszaszinok vezetője, alkalmazott, hogy „zsoldosokat” „buzdítson” (a drog felhasználásával) saját politikai céljai elérése érdekében elkövetett gyilkosságokhoz.¹⁰ Jól látszik tehát, hogy függetlenül attól, hogy melyik

⁶ L. például: Jeff McMahan: Targeted Killing: Murder, Combar of Law Enforcemnt. In: Claire Finkelstein – Jens David Ohlin – Andrew Altman (szerk.): Targeted Killings – Law and Morality in an Asymmetrical World. Oxford University Press, 2012. 135-155. o.

⁷ L. például: Gabriella Blum – Philip Haymann: Law and Policy of Targeted Killing. Harvard National Security Jorunal, Vol. 1. 2010. 147. o. E példa azért érdekes, mert a célzott likvidálás fogalmát az asszaszináció fogalmának felhasználásával kívánja meghatározni a szerzőpáros. „[...] targeted killing—the deliberate assassination of a known terrorist outside the country’s territory (even in a friendly nation’s territory), usually (but not exclusively) by an airstrike—an essential part of their counterterrorism strategy.” Ami, ahogy a későbbiekben elemzésre kerül, önellentmondás.

⁸ További megnevezéseket összefoglalva l. Philip Alston: Report of the Special Rappourteur on the extrajudicial, summary or arbitrary executions. Study on targeted killings. United Nations, General Assembly, A/HRC/14/24/Add. 6, 2010, 10. bek. vagy Roland Otto: Targeted Killings and International Law with special respect to Human Rights and International Humanitarian Law. Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht, Vol 230., Springer, Berlin – Heidelberg 2012. 9-12. o.

⁹ Otto: Targeted Killings and International Law... 19. o. 114. lábjegyzet

¹⁰ Matthew C. Wiebe: Assassination in Domestic and International Law: The Central Intelligence Agency, State Sponsored Terrorism, and the Right to Self-Defense. Tulsa Journal of Comparative and International Law, Vol. 11, No. 1. 2003. 367. o. A szó eredete rendkívül érdekes és a mai napig vitatott. A hasisra való utalás valószínűleg csupán legenda, amelyet Marco Polo jegyzett fel, amikor 1273-ban, 150 évvel Al-Hassan uralma után ott járt. A mítosz szerint Al-Hassan az udvarában tartott olyan 12 éves fiúgyermeket, akiről úgy

eredettörténet igaz, történetileg az asszaszinációra politikai karakterű gyilkosságként tekinthetünk. Korai nemzetközi jogi gondolkodóknál, mint Hugo Grotius, szintén megjelenik az asszaszináció, mint a fejedelem megölése, azonban felbukkan egy minősítő körülmény is, mégpedig a célszemély bizalmát kihasználva, „árulással” vagy „alattomban” (*treacherous*) elkövetett gyilkosságokat tekinthetjük asszaszinációnak. A politikai karakter és az „árulás” mint minősítő körülmény mellett fontos kiemelni, hogy az ilyen aktusokat egyértelműen illegálisnak tekintették már ekkor is.¹¹ A korai szerzők álláspontjának ismerete elengedhetetlen napjaink hatályos nemzetközi jogi normáinak elemzéséhez, hiszen végső soron ezek az elemek köszönnek vissza, ma is, ugyan rendezettebb formában.

De lege lata az asszaszináció fogalma eltér attól függően, hogy fegyveres konfliktus, vagy béke idején alkalmazzák azt.¹²

Az amerikai jogi doktrína az asszaszináció egy olyan békeidei definícióját alakította ki, amely szerint *asszaszinációról beszélünk politikai okból kivitelezett, meghatározott személyek ellen irányuló halálos erőszak alkalmazás esetén, amely esszenciálisan illegális*.¹³ E többletkövetelmény (politikai motívum, meghatározott személy ellen irányul) mellett néhány szerző említi még az akció titkosságát, mint minősítő körülményt¹⁴ vagy a célzott személyek nemzetközileg védett státuszát, és a cselekmény nemzetközi karakterét.¹⁵ Végső soron azonban akár államközi jellegű egy politikai karakterű gyilkosság, akár államon belüli, az asszaszináció, mint kifejezés használható a vonatkozó esetre. Államon belül azonban

tartotta, hogy bátor férfiak lesznek, ha felnőnek. Al-Hassan – vagy, ahogy Marco Polo hivatkozik rá – az „Öregember” a gyermekekkel hasist itatott (*sic!*), amitől azok három napig aludtak. Mialatt a gyermekek nem voltak maguknál, átvitték őket egy kertbe, ahol, amikor felébredtek csodálatos dolgokat találtak (meztelen nők, bor stb.) így azt hitték, hogy a Paradicsomban vannak. Miután ismét hasist ittak (*sic!*), és Al-Hassan előtt felébredtek az különböző feladatokkal bízta meg őket, hogy ők visszatérhessenek a csupán felvillantott paradicsomba. A történet a hasis itatás okán is megkérdőjelezhető, így sokkal valószínűbb, hogy az asszaszin szó, a hassasin, azaz Al-Hassan követői etimológiai eredettel rendelkezik. Külön érdekesség, hogy történeti feljegyzések szerint az „Öregember” a hasis betiltása mellett kardoskodott, mert úgy gondolta, hogy a Korán tilalma az alkohol mellett a kábítószerre is kiterjed. L. Etymology of Assassin. Alamut

<http://www.alamut.com/subj/ideologies/alamut/etymolAss.html> (2017. 08. 22.)

¹¹ Michael N. Schmitt: State-Sponsored Assassination in International and Domestic Law. Yale Journal of International Law, Vol. 17. No. 2. 1992. 613-618. o.

¹² W. Hays Parks: Memorandum of Law, Executive Order 12333 and Assassination, Reproduction Department of the Army. 1989.

¹³ Nils Melzer: Targeted killing in International Law. Oxford University Press, 2008. 46. o. amerikai forrást l. például: Wiebe: Assassination in Domestic and International Law... 365. o. vagy Parks: Memorandum of Law... 2. o.

¹⁴ Parks: Memorandum of Law... 2-3. o.

¹⁵ Schmitt: State-Sponsored Assassination... 627-628. o.

mindenképpen a belső büntetőjogi normák érvényesülnek, így azok szerint kell minősíteni az adott cselekményeket – általában egyszerűen emberölésként.

Bár az emberölést a világ összes állama kriminalizálja és ugyan a nemzetközi jogelvi szinten elítéli, mégis kevés olyan nemzetközi jogi norma van, amely tiltaná az asszaszinációt. *Expressis verbis* csak az Afrikai Unió Kartája¹⁶ említi, és a nemzetközileg védett személyek, köztük a diplomáciai képviselők ellen elkövetett bűncselekmények megelőzéséről és megbüntetéséről szóló 1973. évi New York-i egyezmény¹⁷ is csak korlátozott esetekben és közvetett módon véd ellene.¹⁸ Az Egyezmény továbbá nem létesít nemzetközi normát az asszaszináció tilalmára, csak olyan jogalkotási kötelezettséget ír elő a részes felek számára, amely kriminalizálja a szóban forgó cselekményeket.¹⁹ Speciális nemzetközi jogi norma hiányában a békeidőben kivitelezett asszaszinációk tilalmára az amerikai szerzők az ENSZ Alapokmány 2. cikk (4) bekezdésén található általános erőszaktilalomra hivatkoznak,²⁰ amely vitán felül a nemzetközi *jus cogens* részét is képezi.²¹ E tanulmány keretében nem kívánok részletesen foglalkozni a *jus ad bellummal*, mint az erőszak alkalmazását kivételesen lehetővé tevő jogalappal, azaz az erőszak tilalmának kivételrendszerével, ezért ehelyütt csak azt jegyzem meg, hogy az amerikai szakirodalom majdnem kivétel nélkül csak államközi – *jus ad bellum* – oldalról vizsgálja e tevékenységeket,²² és bár ezek az elemzések általában az önvédelem jogára korlátozódnak, az erőszaktilalom kivételrendszerének tágabb értelmezése is lehetséges.²³ Nils Melzer arra is rámutat, hogy az amerikai szerzők legnagyobb hibája, hogy hallgatnak az asszaszináció belső, *law enforcement* aspektusáról, sőt még az emberi jogok nemzetközi

¹⁶ Az Afrikai Unió Kartája, 3. cikk 5. pont.

¹⁷ A nemzetközileg védett személyek, köztük a diplomáciai képviselők ellen elkövetett bűncselekmények megelőzéséről és megbüntetéséről szóló 1973. évi New York-i egyezmény 2. cikk.

¹⁸ Meg kell említeni, hogy az 1973. évi New York-i egyezmény abban a fogyatékoságban szenved, hogy csak akkor alkalmazhatók az egyezmény rendelkezései, amennyiben a célzott személy külföldön tartózkodik. L. Nathan Canestaro: American Law and Policy on Assassinations of Foreign Leaders: The Practicality of Maintaining the Status Quo. Boston College International and Comparative Law Review, Vol. 26. No. 1., 2003. 12-13. o.

¹⁹ Schmitt: State-Sponsored Assassination... 618-619. o.

²⁰ L. például Canestaro: American Law and Policy on Assassinations of Foreign Leaders... 13. o.

²¹ Bruhács János: Nemzetközi jog I. Általános rész. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2010, 2011. 241-242. o.

²² Canestaro: American Law and Policy on Assassinations of Foreign Leaders... 12-18. o., Wiebe: Assassination in Domestic and International Law... 365-366. és 388-401. o. és Schmitt: State-Sponsored Assassination... 642-649. o.

²³ Kis Kelemen Bence: Gondolatok a jus ad bellum körében a célzott likvidálás tükrében. Közjogi Szemle, 2017. 3. sz. (megjelenés alatt).

rendszeréről is,²⁴ amelyek fegyveres konfliktus hiányában, sőt még fegyveres konfliktusok idején is alkalmazható és alkalmazandó marad, az előtérbe kerülő – *lex specialis* – humanitárius jog²⁵ mellett, ezzel egyfajta kölcsönhatást kialakítva a két normarendszer között.²⁶

Fegyveres konfliktusok idején az amerikai jogi doktrína másfajta megközelítést alkalmaz. *Eszerint asszaszináció alatt háború idején kizárólag egyénileg kiválasztott, az ellenséges csapatokhoz tartozó személy alattomban történő megölését értik.*²⁷

E fogalmat az amerikai szerzők a Francis Liber tollából származó Liber Kódex-ből (1873) – annak is a 148. cikkéből²⁸ – vezetik le, amelyet, Abraham Lincoln elnök 100-as Általános Parancsa átdolgozott formában szentesített is.²⁹ Bár a Kódex *expressis verbis* kiemeli az asszaszinációt, ezt mégsem a korai gondolkodók által kidolgozott „árulással” vagy „alattomban” elkövetett cselekmények mintájára értelmezi. Egyes szerzők ezt teljesen figyelmen kívül hagyják,³⁰ mások azonban azt elismerik, hogy a definíció így nem tiszta. Az ellentmondást úgy oldják fel, hogy a „törvényen kívül helyezésbe”, beleértik az alattomban elkövetett cselekményeket.³¹ Nils Melzer azonban utal arra is, hogy a Kódex 101. cikke³² külön nevesítve tilalmazza az alattomban elkövetett emberöléseket, így az nem tartozhat a jogfosztottság kategóriájába.³³ Bárhogyan is, a három évvel később kiadott

²⁴ Melzer: Targeted killing in International Law... 46-47. o.

²⁵ Melzer: Targeted killing in International Law... 15-16. o.

²⁶ Noam Lubell: Fragmented Wars: Multi-Territorial Military Operations against Armed Groups. International Law Studies, Vol. 93, No. 1., 2017. 247-249. o.

²⁷ Melzer: Targeted killing in International Law... 47. o.

²⁸ „The law of war does not allow proclaiming either an individual belonging to the hostile army, or a citizen, or a subject of the hostile government, an outlaw, who may be slain without trial by any captor, any more than the modern law of peace allows such intentional outlawry; on the contrary, it abhors such outrage. The sternest retaliation should follow the murder committed in consequence of such proclamation, made by whatever authority. Civilized nations look with horror upon offers of rewards for the assassination of enemies as relapses into barbarism.”

²⁹ Wiebe: Assassination in Domestic and International Law... 392-393. o. Schmitt: State-Sponsored Assassination... 628-629. o. Canestaro: American Law and Policy on Assassinations of Foreign Leaders... 6-7. o.

³⁰ L. például: Wiebe: Assassination in Domestic and International Law... 393. o.

³¹ L. például: Schmitt: State-Sponsored Assassination... 629. o. vagy Canestaro: American Law and Policy on Assassinations of Foreign Leaders... 7. o.

³² „While deception in war is admitted as a just and necessary means of hostility, and is consistent with honorable warfare, the common law of war allows even capital punishment for clandestine or treacherous attempts to injure an enemy, because they are so dangerous, and it is difficult to guard against them.”

³³ Melzer: Targeted killing in International Law... 48. o.

Oxford Kézikönyv 8. cikk b) pontja³⁴ végül ismét összekapcsolta az ellenség alattomban megölését az asszaszinációval,³⁵ amelyet később számos állam katonai kézikönyve is átvett,³⁶ és végül a hagyományos nemzetközi humanitárius jog mellett az 1907-ben kodifikált negyedik hágai egyezményben is helyet kapott,³⁷ amelyet lényegében megismétel a 1949-es genfi egyezmény I. kiegészítő jegyzőkönyve.³⁸

Az amerikai szakirodalom gyakran színes precedensek mentén ad választ azokra a kérdésekre, hogy a gyakorlatban mely esetek minősülnek, vagy minősülhetnek asszaszinációnak. Napjaink célzott likvidálási kapcsán talán Michael Schmitt, a téma vezető amerikai kutatója egyik példája a leginkább szembeötlő: eszerint a repülőgépek felhasználásával egyénileg meghatározott személyek likvidálása nem minősül asszaszinációnak, kivéve, ha nem

³⁴ „It is forbidden: (b) To make treacherous attempts upon the life of an enemy; as, for example, by keeping assassins in pay or by feigning to surrender;”.

³⁵ Schmitt: State-Sponsored Assassination... 630. o.

³⁶ Példának okáért I. Izrael, Kanada, Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Új-Zéland. L. Melzer: Targeted killing in International Law... 48-49. o. Vö. Schmitt: State-Sponsored Assassination... 631-632. o.

³⁷ Az 1907. évi IV. hágai egyezmény a szárazföldi háború törvényeiről és szokásairól, 23. cikk b) pont.

„In addition to the prohibitions provided by special Conventions, it is especially forbidden b) To kill or wound treacherously individuals belonging to the hostile nation or army;” Vö. Wiebe: Assassination in Domestic and International Law... 393. o.

³⁸ Az 1977. évi I. kiegészítő jegyzőkönyv: a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről, az 1949. évi genfi egyezményekhez, 37. cikke: „1. It is prohibited to kill, injure or capture an adversary by resort to perfidy. Acts inviting the confidence of an adversary to lead him to believe that he is entitled to, or is obliged to accord, protection under the rules of international law applicable in armed conflict, with intent to betray that confidence, shall constitute perfidy. The following acts are examples of perfidy: (a) the feigning of an intent to negotiate under a flag of truce or of a surrender; (b) the feigning of an incapacitation by wounds or sickness; (c) the feigning of civilian, non-combatant status; and (d) the feigning of protected status by the use of signs, emblems or uniforms of the United Nations or of neutral or other States not Parties to the conflict.

2. Ruses of war are not prohibited. Such ruses are acts which are intended to mislead an adversary or to induce him to act recklessly but which infringe no rule of international law applicable in armed conflict and which are not perfidious because they do not invite the confidence of an adversary with respect to protection under that law. The following are examples of such ruses: the use of camouflage, decoys, mock operations and misinformation.” Vö. Canestaro: American Law and Policy on Assassinations of Foreign Leaders... 7-11. o. Schmitt: State-Sponsored Assassination... 630-631. o. Az I. kiegészítő jegyzőkönyvhöz tartozó 1987-es kommentár 1488. pontja szerint az új rendelkezésnek nem célja, hogy leváltsa a korábbi hágai normát, hanem inkább annak fejlesztésére törekszik. Tehát teljesen nyilvánvaló, hogy az 1907-es szabály, miszerint tilos alattomban megölni vagy megbeseíteni az ellenséges katonát, vagy civilt, teljességében megmaradt, bár a francia *trahison* kifejezés \rightarrow annak szűk értelmezési tartománya miatt \rightarrow a *perfidie* vagy csalárdság az itt preferált változat.

megfelelően tüntették fel a gép felségjelzéseit.³⁹ Más szerzők kiterjedt elemzésének visszaidézése nélkül⁴⁰ azt mondhatjuk, hogy *a XXI. századi drón-programok,⁴¹ mint az állam ügynöke által valamilyen módon kiválasztott személyek szándékosan likvidálásának archetípusa nem minősülhet asszaszinációknak, hiszen a módszer lényegét tekintve semmiben nem különbözik a hagyományos légi csapásoktól.*

III. Célzott likvidálás

A célzott likvidálásnak – az asszaszinációhoz hasonlóan – nincs egy általánosan elfogadott definíciója. A kifejezés, és amit alatta értünk változott egyrészt az idő múlásával, másrészt az adott értekezés vagy cikk céljával.

Annyi azonban bizonyos, hogy elsőként az új évezredben került reflektorfénybe a fogalom, mégpedig akkor, amikor Izrael a megszállt palesztin területeken tevékenykedő „terroristák” ellen alkalmazott erőszakot elsőként „preemptív célzott likvidálásnak” nevezte.⁴² Néhány évvel később a fogalom már lényegesen finomodott, ekkor így került meghatározásra: „[c]élzott likvidálásnak nevezzük a halálos erőszak alkalmazását egy személlyel szemben, akit nem azon az alapon támadnak, hogy »kombattáns«, hanem, hogy az állam az adott személyt olyan komoly fenyegetésként azonosítja – korábbi cselekményeiből adódóan – amely alapján, úgy dönt, hogy likvidálja az adott személyt, még akkor is, ha éppen nem vesz részt az ellenségeskedésben.”⁴³ 2008-ban aztán – Nils Melzer – tollából megszületett az egyik legtöbbet citált definíció a célzott likvidálás témakörében, amelyet azóta többé-kevésbé át is vett a témával foglalkozó szakirodalom.⁴⁴ Melzer a

³⁹ Schmitt: State-Sponsored Assassination... 634. o.

⁴⁰ Ezeket l. például: Canestaro: American Law and Policy on Assassinations of Foreign Leaders... 7-11. o. vagy Schmitt: State-Sponsored Assassination... 633-642. o.

⁴¹ Az USA drón-programját l. például: Avery Plaw – Matthew S. Frickers – Carlos R Colon: The Drone Debate – A primer on the U.S. use of unmanned aircraft outside conventional battlefields. Roman & Littlefield, Lanham, Boulder, New York, London 2016. Az Egyesült Királyság drón-programja követhető Drone Wars UK weboldalon, <https://dronewars.net/> (2017. 08. 18.)

⁴² Izrael azzal, hogy nyilvánosan elismerte a célzott likvidálási programját azt kívánta jelezni, hogy tevékenysége nem illegális, nem esik az „extrajudicial killing”-ek – általában a jogvédő szervezetek által használt – fogalmába. L. Orna Ben-Naftali – Karen R Michaeli: We Must Not Make a Scarecrow of the Law: A Legal Analysis of the Israeli Policy of Targeted Killings. Cornell International Law Journal, Vol. 36. No. 2. 2003. 235. és 240-241. o.

⁴³ Louise Doswald-Beck: The right to life in armed conflict: does international humanitarian law provide all the answers? International Review of the Red Cross, Vol. 88. No. 864. 2006. 894. o.

⁴⁴ L. például: Philip Alston, az ENSZ különmegbízottja 2010-ben így határozta meg a célzott likvidálást, amely esszenciálisan egyezik a melzeri definícióval: „A targeted killing is the intentional, premeditated and deliberate use of lethal force, by States or their agents acting

célzott likvidálást úgy határozta meg, mint *halálos erőszak alkalmazása, amely betudható a nemzetközi jog egy alanyának, amely esetben az ölés célzatosan, szándékosan és előre megfontoltan történik, mégpedig oly módon, hogy a célszemély nincs az erőszakot alkalmazó őrizetében.*⁴⁵ Láthatjuk tehát, hogy öt kumulatív feltétel együttes teljesülése estén beszélhetünk célzott likvidálásról. E fogalom meghatározás kellően semleges és deskriptív jellegű ahhoz, hogy további vizsgálódások alapját képezze.

A fogalmi elemeket röviden úgy jellemezhetjük, hogy a halálos erőszak alkalmazása olyan aktus, amely képes egy emberi lény halálát okozni. A nemzetközi jog alanyai közé tipikusan és elsősorban az államok értendők, de

under colour of law, or by an organized armed group in armed conflict, against a specific individual who is not in the physical custody of the perpetrator.” Alston: Report of the Special Rapporteur... 3. o. Ugyancsak ezt veszi át Cathrine Lotrionte: Targeted Killings By Drones: A Domestic and International Legal Framework. *Journal of International and Comparative Law*, Vol. 3. No. 1. 2016. 19-20. o. vagy Emily Crawford: Identifying the Enemy – Civilian Participation in Armed Conflict. Oxford, 2015. 97. o.

⁴⁵ Melzer: Targeted killing in International Law... 5. o. A melzeri definíció után is születtek fogalomalkotási kísérletek a célzott likvidálás tágabb, vagy éppen szűkebb meghatározására. 2009-ben Roland Otto monográfiájában példának okáért egyszerűen egy állam ügynöke által meghatározott személy szándékos megöléseként határozta meg a célzott likvidálást. Otto több más fogalomtól is megkülönböztette sajátját, többek között a halálbüntetéstől, amely abban különbözik a célzott likvidálástól, hogy jogerős bírói ítélet alapján történik meg az élet kioltása, vagy pedig a preventív ölésektől, ahol célkutató értelmezéssel azt állapította meg, hogy amennyiben a személy cselekményének megelőzése a fő cél – nem pedig a célszemély halála – akkor preventív ölésről, ellenkező esetben célzott likvidálásról beszélünk. Otto: Targeted Killings and International Law... 13-18. o. Vagy Gunneflo történeti áttekintésében nevezi a célzott likvidálást meghatározott terroristák extraterritoriális megölésének. L. Markus Gunneflo: Targeted Killing – A Legal and Political History. Cambridge 2016. 3. o. A fogalom túlzott leegyszerűsítése is megjelenik, amikor H. Jefferson Powell: Az ellenséges kombattáns szándékos megölésével azonosítja a célzott likvidálást. L. H. Jefferson Powell: Targeting Americans – The Constitutionality of the U.S. Drone War. Oxford 2016. xix. o. vagy például az USA „ellenségei” ellen alkalmazott erőszakra, a hagyományos hadszíntereken kívül. L. Jack McDonald: Ethics, Law and Justifying Targeted Killings – The Obama administration at war. *Contemporary Security Studies*, Routledge, 2017. 3. o. Szintén túlzottan szűkítő Solis definíciója, még akkor is, ha alkalmazása rendkívül csábító. Eszerint a célzott likvidálás meghatározott személy szándékos megölése, akinek elfogása belátható módon nem lehetséges és közvetlenül részt vesz az ellenségeskedésben. Az ölés egy állam irányítása vagy felhatalmazása alatt, egy nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres konfliktus keretében történik. L. Gary Solis: Targeted Killing and the law of armed conflict. *Naval War College Review*, Vol. 60. No. 2. 2007. 127. o. E definíció legnagyobb fogyatékosága, hogy figyelmen kívül hagyja a *law enforcement* modell keretében – szűk körben – de kivitelezhető célzott likvidálásokat, mivel csak fegyveres konfliktus idejére korlátozza alkalmazhatóságát. Emellett 2007-es kelte miatt nem is számol a folyamatos kombattánsi funkcióval, amely az ellenségeskedésben közvetlen részvétel korábbi értelmezési kereteit tágította ki. Utóbbi l. Nils Melzer: Interpretive guidance on the notion of Direct participation in hostilities under international humanitarian law. ICRC, 2009. 27-36. o.

bizonyos esetekben, példának okáért fegyveres konfliktusok idején nem állami szereplők is ebbe a körbe vehetők a célzott likvidálás tekintetében.⁴⁶ A célzatos, szándékos és előre megfontolt ölés alatt sorrendben olyan gyilkosságot értünk, amelynél a célzott személy halála konkrétan megfogalmazott elvárás, vagy cél, az ölés szándékosan történik, tehát nem gondatlanságból, végül előre megfontoltan, amelyhez elegendő, hogy tudatos döntés alapján történjen, ne pusztán egy impulzus hatására. Végül fizikai őrizet hiánya különbözteti meg a célzott likvidálásokat, a bírói ítéleten alapuló, vagy az igazságszolgáltatáson kívüli (*extrajudicial*) kivégzésektől,⁴⁷ gyakorlatilag a halálbüntetéstől.⁴⁸

IV. Kitekintő: állami gyakorlat

Kellően megalapozott nemzetközi jogi elemzés nem nélkülözheti a releváns állami gyakorlatok – legalábbis sommás – felvázolását. Ennek okán a célzott likvidálásokról talán leginkább úttörő Izrael és az Egyesült Államok gyakorlatát kívánom bemutatni, a politikai igazolásokkal együtt. Mindez kiegészül az Egyesült Királyság drón-programjának bemutatásával, tekintettel annak újdonságára.

1. Izrael

Izrael volt az első olyan állam, amely nyilvánosan elismerte, hogy célzott likvidálásokat hajtott végre,⁴⁹ természetesen azután, hogy ilyen és ehhez

⁴⁶ Ez *expressis verbis* megjelenik Philip Alston definíciójában. „[...] vagy szervezett fegyveres csoport által, fegyveres konfliktus idején [...]” L. Alston: Report of the Special Rapporteur... 3. o.

⁴⁷ Targeted killing in International Law... 3-5. o.

⁴⁸ Láthatjuk, hogy itt ellentét mutatkozik a melzeri és az ottoi halálbüntetéstől való elhatárolás között, tekintettel arra, hogy Melzer szerint a jogerős bírói döntés alapján történő ölés csak a célszemély fizikai őrizete esetén minősül célzott likvidálásnak. Így elképzelhető egy olyan helyzet, ahol bírói döntés alapján, kerül sor fizikai őrizeten kívüli célzott likvidálásra. L. Melzer: Targeted killing... 4. o. Otto ezzel szemben élesen elválasztja a halálbüntetést a célzott likvidálástól, utóbbi esetében a jogerős bírói döntés hiánya okán. L. Otto: Targeted Killings and International Law... 16. o.

⁴⁹ R. Steven David: Israel's Policy of Targeted Killing. Ethics & International Affairs, Vol 17. No. 1. 2003. 111. o. Vö. Melzer: Targeted killing... xi. o. és Crawford: Identifying the Enemy... 98. o. azzal, hogy a 16. lábjegyzetben közölt hivatkozás téves, abban nincs szó a célzott likvidálásokról.

hasonló támadások a múltban is lezajlottak,⁵⁰ amit azonban hosszú évekig tagadott a nyilvánosság előtt.⁵¹

Izrael Legfelső Bírósága (*High Court of Justice*-ként) 2002 januárjában még úgy határozott, hogy a célzott likvidálások megítélésére nincs joghatósága, hiszen egy még zajló konfliktust ítélne meg.⁵² Ugyanezen év áprilisában a Bíróság azonban úgy döntött, hogy mégis érdemben vizsgálja majd az ügyet, végül 2006 decemberében ítéletet is hozott.⁵³ A Bíróság ítéletében úgy határozott, hogy a célzott likvidálások nem *per se* illegálisak, de párhuzamosan kialakított számos olyan követelményt, amelynek esetről-esetre meg kell felelnie az Izraeli Védelmi Erők (IDF) által kivitelezett célzott támadásoknak. A Bíróság a célzott likvidálásokat nemzetközi fegyveres konfliktusi környezetbe helyezte,⁵⁴ de számos emberi jogi aspektussal gazdagította a humanitárius jogi koncepciót.⁵⁵

Az izraeli célzott likvidálások a Megszállt Palesztin területekre⁵⁶ koncentrálnak, nevezeten a Gázai Övezetre és Ciszjordániára, amelyről a B'Tselem – az izraeli emberi jogi információs központ a megszállt területeken – kiterjedt statisztikákat vezet. Eszerint az új évezred óta több száz fő volt érintett valamilyen célzott támadásban.

⁵⁰ Ilyen volt az 1973 áprilisában meggyilkolt Yusuf Najjor, Jasszer Arafat helyettese, vagy Kamal Nasir, Fata szóvivő likvidálása L. Otto: Targeted Killings and International Law... 491. o. 2. lábjegyzet.

⁵¹ Az Izraeli védelmi erők szóvivője 1992-ben „tagadta a vádakát” arra a kérdésre, hogy célzott likvidálásokat hajtottak-e végre terrorgyanús személyekkel szemben. L. Na'ama Yashuvi: Activity of the undercover (*sic!*) units in the occupied territories. B'Tselem – The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories. Idézi Crawford: Identifying the Enemy... 98. o.

⁵² „The choice of means of warfare, used by the Respondents to preempt murderous terrorist attacks, is not the kind of issue the Court would see fit to intervene in.” Izraeli Legfelső Bíróság, *Barakeh v. Prime Minister*, HCJ 6872/01, 2002. Héberrel fordította: Orna Ben-Naftali – Keren R. Michaeli: Justice-Ability: A Critique of the Alleged Non-Justiciability of Israel's Policy of Targeted Killings. *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 1. No. 2, 2003. 368-369. o. Vö. Otto: Targeted Killings and International Law... 492. o.

⁵³ Izrael Legfelső Bíróság, *The Public Committee Against Torture et al. V. The Government of Israel et al.*, HCJ 769/02, 2006. Vö. Gunneflo: Targeted Killing – A Legal and Political History... 15-24. o.

⁵⁴ Erről részletesen l. Sasha Radin: Global Armed Conflict? The Threshold of Extraterritorial Non-International Armed Conflict. *International Law Studies*, Vol. 89, No. 1. 2013. 703-704. o. Lubell: Fragmented Wars... 231-238. o.

⁵⁵ Otto: Targeted Killings and International Law... 493. o. Terjengősebb, kritikai szemléletű elemzéshez vö. Gunneflo: Targeted Killing – A Legal and Political History... 24-51. o.

⁵⁶ A megszállás rövid historikus áttekintését l. Hoffman Tamás: Is the Gaza Strip Still an Occupied Territory? – Divergent Approaches in International Humanitarian Law. In: Kajtár Gábor – Kardos Gábor (szerk.): Nemzetközi jog és Európai jog: Új metszéspontok – Ünnepi tanulmányok Valki László 70. születésnapjára. *Saxum – ELTE ÁJK*, 2011. 35-36. o. Vö. Otto: Targeted Killings and International Law... 496-499. o.

Célzott személyek (fő)	Járulékos veszteség (fő)	Összes halott (fő)	Időszak
232	152	384	2000-2008
2	20	22	Operation Cast Lead
53	133	186	2014-2017. július 1.
287	305	592	Összes

1. táblázat (saját szerkesztés)⁵⁷

2. Az Egyesült Államok

Bár az Egyesült Államok vezette célzott likvidálási program archetípusa a drón-program, vagyis a fegyveres pilóta nélküli repülőgépek segítségével megvalósított precíziós támadások meghatározott személyekkel szemben, az USA célzott likvidálásokat érintő története nem itt kezdődik. A CIA a múlt század során több ízben is megkísérelte állami vezetők likvidálását, köztük Fidel Castro, Patrice Lumumba vagy Ngo Dinh Diem. 1975-ben a Szenátus azonban vizsgálatot kezdeményezett az FBI, az NSA és a CIA berkeiben, e gyilkosságok kapcsán, amelyre válaszul Gerald Ford, akkori amerikai elnök, kiadta az asszaszináció tilalmáról szóló 12333. sz. elnöki rendeletet, amely a mai napig hatályban van.⁵⁸ 2001 és az AUMF⁵⁹ hatálybalépése óta, amely felhatalmazza az elnököt, hogy erőszakot alkalmazzon azokkal az államokkal, szervezetekkel, vagy személyekkel szemben, amelyekről úgy ítéli meg, hogy részt vettek a 2001. szeptember 11-ei támadásokban, vagy ilyeneknek menedéket nyújtanak, azzal a céllal, hogy hasonló nemzetközi

⁵⁷ Cast Lead előtti statisztika: <http://www.btselem.org/statistics/fatalities/before-cast-lead/by-date-of-event> (2017. 08. 25.) Cast Lead alatti statisztika: <http://www.btselem.org/statistics/fatalities/during-cast-lead/by-date-of-event> (2017. 08. 25.) Cast Lead utáni statisztika: <http://www.btselem.org/statistics/fatalities/after-cast-lead/by-date-of-event> (2017. 08. 25.)

⁵⁸ Crawford: Identifying the Enemy... 101. o. Vö. Melzer: Targeted killing... 37. o. A célzott likvidálások amerikai történetét l. Gunneflo: Targeted Killing – A Legal and Political History... 87-186. o.

⁵⁹ Authorization for Use of Military Force. 50 USC 1541. A határozat ma is hatályos, azonban felmerült visszavonásának lehetősége is. L. Robert Chesney: Repealing the 2001 AUMF? A Surprise Vote by the House Appropriations Committee. Lawfare, <https://www.lawfareblog.com/repealing-2001-aumf-surprise-vote-house-appropriations-committee> (2017. 08. 30.)

terrortámadás ne történhessen meg a jövőben. Ennek alapján került sor Osama bin Laden, a bevezetőben említett célzott likvidálásra, és ez alapján kerül sor az USA drón-támadásaira is, amelyet nem tekintenek belső jog szerint asszaszinációnak, mivel jogos önvédelem alapján hatják végre őket.⁶⁰ Az Egyesült Államok kezdetben két drón-programot működtetett, amelyek közül az egyik a hadsereghez, a másik pedig a CIA-hez tartozott.⁶¹ A hadsereg programja azokra a térségekre koncentrált, ahol jelenleg is aktív fegyveres konfliktus zajlik ún. „*hot battlefield*”-ek. Ezeknek tipikus példája Afganisztán, Irak vagy Szíria, itt a drónok támogató szerepet töltenek be más katonai akciók mellett. A CIA vezette program viszont kifejezetten olyan államokban található terrorista célpontok megsemmisítésére szolgált, amelyekben nem állomásozik szövetséges haderő, ilyen példának okáért Pakisztán, Jemen vagy Szomália.⁶² Az Államok a nemzetközi jog szempontjából az egyéni és kollektív önvédelem jogára alapozták⁶³, és alapozzák ma is az erőszak alkalmazását, amiből egy vagy több fegyveres konfliktus született az Al-Kaida, a Talibán az ISIS, valamint az ezekkel együttműködő csoportokkal szemben.⁶⁴

Nagy nehézséget jelent a drón-csapások számszerű mérése, tekintettel arra, hogy nem rendelkezünk megerősített hivatalos forrásokkal a támadásokról, illetve azok áldozatairól. A statisztikai adatképzést így négy nyílt forrású rendszer⁶⁵ teszi lehetővé, amelyek közül a The Bureau of Investigative Journalism a legelfogadottabb.

	Pakisztán	Jemen	Szomália	Afganisztán

⁶⁰ Plaw – Frickers – Colon: The Drone Debate... 113-119. o. Vö. Crawford: Identifying the Enemy... 102. o.

⁶¹ Plaw – Frickers – Colon: The Drone Debate... 28-34. o. Érdekességként megjegyezhető, hogy a CIA drón-csapásait is a hadsereg pilótái és drónjai hajtják végre. L. Chris Woods: CIA's Pakistan drone strikes carried out by regular US air force personnel. The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2014/apr/14/cia-drones-pakistan-us-air-force-documentary> (2017. 08. 30.)

⁶² Milena Sterio: The United States' Use of Drone in the War on Terror: The (Il)legality of the targeted killings under international law. Case Western Reserve Journal of International Law, Vol. 45, No. 1, 2012. 198-199. o.

⁶³ Plaw – Frickers – Colon: The Drone Debate... 119-140. o.

⁶⁴ Letter to Bob Corker, Chairman of the Committee on Foreign Relations, US Senate, from United States of America Department of State, 2017. augusztus 2. <http://www.documentcloud.org/documents/3911844-8-2-17-Corker-Response.html> (2017. 08. 30.)

⁶⁵ New America Foundation, <https://www.newamerica.org/international-security/data-projects/> (2017. 08. 30.) The Long War Journal, <http://www.longwarjournal.org/> (2017. 08. 30.) The Bureau of Investigative Journalism, <https://www.thebureauinvestigates.com/projects/drone-war> (2017. 08. 30.) Center for the Study of Targeted Killing, <https://targetedkillingproject.com/> (2017. 08. 30.)

Csapások száma (db)	428	254	50	3.273
Összes halott (fő)	2.511-4.020	890-1.228	325-482	2.910-3.908
Civil halott (fő)	424-969	166-210	10-28	153-220
Gyermek halott (fő)	172-207	44-49	0-3	46-65
Időszak	2004. január – 2017. augusztus	2002. november – 2017. augusztus	2007. január – 2017. augusztus	2015. január – 2017. augusztus

2. táblázat (Saját szerkesztés)⁶⁶

⁶⁶ The Bureau of Investigative Journalism, Drone Warfare, <https://www.thebureauinvestigates.com/projects/drone-war> (2017. 09. 14.)

3. Az Egyesült Királyság

Az Egyesült Államokhoz hasonlóan a brit célzott likvidálások esetében is a fegyveres pilóta nélküli repülőgépekre koncentrálok. Egészen 2014-ig az Egyesült Királyság drónjait kizárólag Afganisztánban, az ott állomásozó csapatok támogatása céljából vetették be, ez azonban folyó év októberében megváltozott, amikor az akciók súlypontja áthelyeződött a Közel-Keletre, nevezetesen Irakra és Szíriára. 2015 augusztusában a királyi légierő (RAF) egy drónja első ízben végzett két brit állampolgárral olyan országban (nevezetesen Szíriában), amely esetében nem állt fent parlamenti felhatalmazás.⁶⁷

A támadás jogalapjának kommunikációjában véleményem szerint lenyűgöző „biztosíték keresés” található.⁶⁸ David Cameron, akkori brit miniszterelnök az országgyűlés alsóházában elmondta, hogy Reyaad Khan brit állampolgárt az önvédelem jogára hivatkozva ölték meg, azzal a céllal, hogy megvédjék a Királyság lakosságát egy terrortámadás közvetlen fenyegetésével szemben, amit Khan tervezett és irányított. Cameron arra is utalt, hogy egyfajta *ultima ratio* jelleget öltött ez az akció, tekintettel arra, hogy Szíriában nincs se olyan kormány, se olyan szárazföldi csapatok, amelyek képesek lettek volna más módon megakadályozni az Egyesült Királyság elleni támadást. A volt miniszterelnök elmagyarázta, hogy e légicsapás a kormány terrorizmus elleni stratégiájának részeként egy célzott támadás volt, tiszta és megbízható információk alapján meghatározott terrorista fenyegetéssel szemben, azonban ez nem tekinthető koalíciós hadműveletnek az ISIS ellen. Ez jelentette az első esetet a modern időkben, amikor brit haderőt olyan államban vetették be, amellyel szemben a Királyság nem viselt háborút.⁶⁹ Ezzel szemben az Egyesült Királyság által a Biztonsági Tanácshoz benyújtott levél tanúsága szerint a britek az USA-hoz hasonlóan az egyéni és kollektív önvédelem

⁶⁷ Louisa Brook-Holland: Overview of military drones used by the UK armed forces. Briefing Paper, No. 06493, House of Commons Library, 2015. október 8. 23-24. o. A parlamenti felhatalmazás ma már adott. House of Commons: ISIL in Syria, 2015. december 2. <https://hansard.parliament.uk/Commons/2015-12-02/debates/15120254000002/ISILInSyria> (2017. 09. 14.)

⁶⁸ A helyzet abszurditása röviden abban ragadható meg, hogy alkotmányjogi aggályok miatt politikailag szükséges volt a szíriai támadás másként való kategorizálására, mint kollektív önvédelmi csapás, tekintettel arra, hogy az időben nem volt parlamenti felhatalmazás a szíriai akciókra. Ennek ellenére nemzetközi jogi vonatkozásban ettől még változatlanul erőltetett lesz egy ilyen és ehhez hasonló egyéni önvédelemre épített jogalap.

⁶⁹ House of Lords – House of Commons, Joint Committee on Human Rights: The Government's policy on the use of drones for targeted killing, Second Report of Session 2015-16, 13-14. o. és House of Commons, 2015. szeptember 7. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201516/cmhansrd/cm150907/debtext/150907-0001.htm> (2017. 09. 14.) 23-27. bek.

jogára hivatkoztak a Szíriai támadások legalitását tekintve, figyelemmel az Irakkal szembeni folyamatos fegyveres támadásra. Bár e levélben is megjelenik a 2015. augusztusi támadás egyéni önvédelmi jog alapján történő igazolása, azonban ezt rögtön megtoldják a kollektív önvédelem lehetőségével, egyfajta biztosítékként.⁷⁰ A jogalapok keveredésének kérdését a brit Honvédelmi Minisztérium 2017. augusztusi drónokkal foglalkozó kiadványa egy huszárvágással rendezti, ugyanis teljes mértékben hallgat azok *jus ad bellum* jogalapjáról, kizárólag humanitárius jogi kérdésekre fókuszál.⁷¹ A statisztikai adatképzést ebben az esetben is egy nyílt forráskódú adatbázis, nevezetesen a Drone Wars UK, amely az információhiány⁷² ellenére igyekszik megbízható képet nyújtani a brit drón-támadásokról.

	Irak	Szíria	Összesítés
Misszió (db)	1.237	798	2.035
Fegyverelsülés (alkalom)	665	61	726

3. táblázat (Saját szerkesztés)⁷³

V. Konklúzió

Láthatjuk, hogy még az első rész szűkítő megközelítése mellett is milyen sok és sokféle meghatározással találkozhatunk, amikor egy állam ügynöke által valamilyen módon kiválasztott személyek szándékos likvidálásáról beszélünk. Rosszul tesszük fel azonban a kérdést, ha azt kérdezzük: melyik fogalom illik legjobban a szóban forgó esetekre? Ha ennél a kérdésnél ragadunk le, arra a következtetésre juthatunk, mint Melzer, aki kétli, hogy nemzetközi konszenzus alakult volna ki az asszaszináció fegyveres

⁷⁰ Letter to the Security Council, from UK, S/2015/688.

⁷¹ Ministry of Defence: Joint Doctrine Publication 0-30.2, Unmanned Aircraft Systems, Development, Concepts and Doctrine Centre, 2017, 39-45. o.

⁷² Chris Cole: Information tribunal dismisses Drone Wars appeal over British drone secrecy, Drone Wars UK. <https://dronewars.net/2017/08/17/information-tribunal-dismisses-drone-wars-appeal-over-british-drone-secrecy/> (2017. 09. 14.)

⁷³ Az adatok 2014 augusztusától 2017 júniusáig terjednek. Drone Wars UK <https://dronewars.net/uk-drone-strike-list-2/> (2017. 09. 14.)

konfliktusok idején alkalmazott szűk definíciójára.⁷⁴ Sőt azt is problematikusnak tartja, hogy békeidőben és háborúban más és más fogalmakat használunk. Szerinte ez bizonyos helyzetekben félreérésekhez vezethet, ilyennek tekinti példának okáért a nem nemzetközi fegyveres konfliktusokat,⁷⁵ a megszállt területeket,⁷⁶ vagy az összeütközések szürke zónáját,⁷⁷ ahol az erőszak még nem éri el a fegyveres konfliktusok megkívánt szintjét.⁷⁸

Bár a melzeri kételyek és aggodalmak alaposak, ez mégsem indok az asszaszináció és a célzott likvidálás rendszerbe helyezésével szemben. Ehhez adalék Otto meghatározása, miszerint nem minden illegális ölés asszaszináció, de minden asszaszináció illegális ölés. Ez persze nem jelenti azt, hogy ha egy gyilkosságra nem az asszaszináció szót használjuk, attól már jogszerű lesz, de azt igen, hogy semmilyen legális ölésre nem hivatkozhatunk asszaszinációként. Magának az asszaszinációnak, mint szónak nincs jogi hatása, így minden olyan ölést is, amelyre ezt a szót használjuk a vonatkozó jogi normák (akár belső,⁷⁹ akár nemzetközi⁸⁰) alapján kell megítélni. A jogi hatás hiánya okán egy tekintet alá esik ezzel a célzott likvidálás is.

Mindebből tehát az alábbi következtetések vonhatók le. Ha és amennyiben elfogadjuk az asszaszináció minden tekintetben illegális, valamint a célzott likvidálás semleges jellegét, akkor tekinthetünk a két fogalomra úgy, hogy azok kiegészítik egymást és rendszert alkotva – tekintet nélkül a fegyveres konfliktusok létre – „címkeként” szolgálhatnak a szóban forgó esetekre.

⁷⁴ Az asszaszináció az alattomban való elkövetéssel azonosítását a korai szerzők egyfajta maradványként azonosítja, ami álláspontja szerint nem praktikus, sőt túl szűk. L. Melzer: Targeted killing... 49-50. o.

⁷⁵ Tekintettel arra, hogy a hágai és genfi jog idézett rendelkezései csak nemzetközi fegyveres konfliktusok idején alkalmazhatók.

⁷⁶ Az I. kiegészítő jegyzőkönyvhöz tartozó 1987-es kommentár 1488. pontjához fűzött 6. lábjegyzet szerint a megszállt területekre is alkalmazható a vonatkozó szabály. L. „(6) [(6) p.431] According to M. Greenspan, op. cit., p. 317, this rule prohibits assassination, recruitment of hired killers, placing a price on the head of an adversary, or the offer of a reward for his capture "dead or alive"; proscription and outlawry of an enemy, treacherous request of quarter, and the treacherous simulation of death, wound or sickness, or pretended surrender, for the purpose of putting the enemy off his guard and then attacking him. It does not seem to prohibit attacking enemy combatants individually, whether this is in the area of combat, *in occupied territory or elsewhere*, even though in principle the rule which prohibits killing except in combat is still applicable. However, methods of guerrilla warfare do not seem to conform with this (cf. ' US Field Manual 27-10, ' para. 31, and D. Fleck, "Ruses of War and Prohibition ofPerfidy", 13 RDPMDG, No. 2, 1974, p. 278)"

⁷⁷ Ez az aggály minden erőszak alkalmazás esetén fennáll, külön kiemelése véleményem szerint indokolatlan.

⁷⁸ Melzer: Targeted killing... 49-51. o.

⁷⁹ Tipikusan büntető jogszabályok.

⁸⁰ Fegyveres konfliktus hiányában az emberi jogok nemzetközi rendszere, fegyveres konfliktusok esetén a hágai és genfi jog.

Álláspontom szerint tehát fegyveres konfliktus és fizikai őrizet hiányában a kiválasztott személy ellen elkövetett, a valamely nemzetközi vagy belső jogi normába ütköző és politikai karakterű gyilkosságokat nevezhetjük asszaszincációknak. Nemzetközi jogi norma lehet ebben az esetben különösen az ENSZ Alapokmánya, valamely nemzetközi szerződés, vagy éppen egy emberi jogi egyezmény. *Politikai karakter hiányában és a nemzetközi jog egy alanyának való betudás esetén, a béke idején kivitelezett ölésekre, akár jogszerű, akár jogszerűtlen a vonatkozó cselekmény, a célzott likvidálás fogalma használható.*

Hasonlóan alakul az elhatárolás háború idején is. *Célzott likvidálás a fegyveres konfliktusok idején (legyen az nemzetközi vagy nem nemzetközi) a kivitelező fizikai őrizetében nem lévő, előre meghatározott személy szándékos, célzatos és előre megfontolt megölése* számít, amely valamilyen módon *betudható a nemzetközi jog egy alanyának*. Ezzel szemben *asszaszincációról* csak akkor beszélhetünk, ha a *szándékos, célzatos és előre megfontolt gyilkosság nemzetközi fegyveres konfliktus idején történik és alattomban, család módjára kivitelezik azt.*

A fogalmi dilemmák között említésre kerültek az ún. *extrajudicial killing-ek* vagy *executaion-ok*, azaz a törvénytelen, bírói eljáráson kívüli ölések, kivégzések. A fogalmat az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosa úgy határozza meg, mint teljes bírói és jogi eljárás nélküli élettől való megfosztás, amelyben az államnak vagy ügynökének része van, azt tolerálja, vagy hozzájárul ehhez. Ilyennek minősül a rendőri vagy biztonsági erők által elkövetett túlkapás is.⁸¹ Bár e fogalmat is számosan a célzott likvidálással felcserélhetőnek tartják,⁸² azonban fel kell hívni a figyelmet arra, hogy elemzés szempontjából használata nem szerencsés, mert *per definitonem* illegalitásban tartja a szóban forgó cselekményeket. A magam részéről nem tartom szerencsésnek az *extrajudicial killing* ilyen tág meghatározását, mert ezzel gyakorlatilag minden illegális célzott likvidálás egyben *extrajudicial killing*-nek is minősül, ami ezzel inherensen kizárja a célzott likvidálás, mint fogalom semlegességét, kivéve a humanitárius jog vonatkozásában, hiszen a fogalom – szövegezéséből adódóan – kizárólag fegyveres konfliktus hiányában a *law enforcement* paradigma alapján alkalmazható.

Az extrajudicial killing fogalma akkor lesz használható, ha leszűkítjük alkalmazhatóságát a fizikai őrizetben lévő személyek sérelmére elkövetett cselekményekre, a fenti jellemzők megtartásával, ily módon nyilvánvalóan

⁸¹ Human Rights and Law Enforcement – A Trainer’s Guide on Human Rights for the Police, Professional Training Series, No. 5/Add.2., New York-Genf 2002. 15. o.

⁸² Alston: Report of the Special Rapporteur... 5. o. L. például „*unlawful killing*”-ként Mary Ellen O’Connell: Unlawful Killing with Combat Drones – A Case Study of Pakistan, 2004-2009. Notre Dame Law School Legal Studies Research Paper, No. 09-43, 2010.

kiegészíti a rendszert, a halálbüntetés – mint jogerős bírói ítélet alapján kivitelezett ölés – ellentétpárjaként.

Mindezek alapján elmondható, hogy rendszerben gondolkodva *egyik fogalom sem elvethető a szóban forgó esetek kategorizálása kapcsán*, és az asszaszináció szakirodalmi elemzése bizonyos esetben (különösen a kapcsolódó *jus ad bellum* elemzések kapcsán) hasznos adalékot tartalmazhat. Ezért a téma tudományos igényű vizsgálata során, a tanulmány elején meghatározott esetek egyértelmű jellegzetességei, és a fogalom szélesebb lefedettsége miatt a célzott likvidálás *terminus technicus*a a legmegfelelőbb.

Bűnügyi tanulmányok

